

DUURZAMER ONDERNEMEN SCAN

Uitslagen, conclusies en aanbevelingen

Gemeente Midden-Delfland in samenwerking met Blooming Bizz Management – februari 2011

Duurzamer Ondernemen Scan

begint bij jezelf èn doe je samen

Inhoud

Titel	Pagina
Inhoud	2
Voorwoord	3
Algemeen	4
Methodiek	5
Verbetering	5
Vertaling naar beleid	6
Vervolg	7
Onze voorstellen	7
Breed draagvlak	8
De gemeente zelf	8
Tijd voor duurzaamheid	9
Kruimels	10
De uitslagen in vogelvlucht	11
Opmerkingen	15

Duurzamer Ondernemen Scan

Voorwoord

De **D**uurzamer **O**ndernemen **S**can is ontwikkeld door Blooming Bizz Management te Maasland in opdracht van de gemeente Midden-Delfland. De uitvoering van DOS heeft in de periode november/december 2010 plaatsgevonden, waarbij DOS bij nagenoeg alle ondernemers in Midden-Delfland onder de aandacht is gebracht.

Het inzetten van DOS vormt een wezenlijk onderdeel van het beleid ten aanzien van duurzaam ondernemen en maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) gekoppeld aan de gebiedsvisie 2025 en Cittaslow dat Wethouder Economische Zaken van de gemeente Midden-Delfland Ageeth van den Heuvel voorstaat. In een eerder stadium zijn een betekenisdocument en een koersboek duurzaam Ondernemen ontwikkeld. In het eerste wordt duurzaam ondernemen in relatie gebracht met het eerder door de gemeente geformuleerde beleid rond Gebiedsgebonden Ondernemen, Gebiedsvisie 2025 & Vitale Dorpen en Cittaslow. In het koersboek staat een planning opgenomen rond alle voorgenomen activiteiten vanuit de gemeente rond duurzaam ondernemen.

Duurzaam ondernemen draait in deze visie om de balans tussen winst, welzijn en leefbaarheid; een balans tussen economie, mensen en de planeet. Niet alleen nu, maar ook in de toekomst. Midden-Delfland is een klein maar essentieel stukje van de wereld, waarin maatschappelijk bewust ondernemen hand in hand gaat met de zorg voor het open weide gebied en het cultuurlandschap. De toekomst ligt voor een belangrijk deel in de handen van de ondernemers en de gemeente. Als eerste stap wil de gemeente met behulp van DOS zichtbaar maken hoe ondernemers en gemeente in Midden-Delfland:

- **duurzaam ondernemen**
- **hun krachten kunnen bundelen voor innovatie**
- **ondersteuning kunnen mobiliseren**

De resultaten van deze scan zullen omgezet moeten worden in een aantal concrete initiatieven om duurzaam ondernemen in de gemeente daadwerkelijk de extra impuls te geven die nodig en gewenst is. Dit gebeurt daar waar mogelijk samen met Stichting Groen Goud, ondernemersverenigingen, Kamer van Koophandel, Syntens, Agentschap NL en Stichting Stimular. In deze rapportage treft u de uitslagen, conclusies en aanbevelingen.

Namens de ondersteuningsgroep

Simone Jansen
Frans-Peter Dechering
Marcel Dekker

© Gemeente Midden-Delfland & Blooming Bizz Management - februari 2011

Algemeen

DOS is ontwikkeld door Marcel Dekker en Frans Peter Dechering van Blooming Bizz Management in samenwerking met Hiske Ridder en Simone Jansen van de Gemeente Midden-Delfland.

In haar vorm diende DOS voor de volgende doeleinden bruikbaar te zijn:

- **Motivatatie instrument** aanzetten tot duurzamer ondernemen
- **Inventarisatie instrument** onderzoeken waar de ondernemer staat, wat hij wil en wat hij nodig heeft om duurzamer te ondernemen
- **Ideegeneratie instrument** informatie achterhalen die leiden tot innovatieve werkvormen om duurzamer ondernemen te ondersteunen

Uitgangspunt hierbij was de aanname dat ondernemers in deze gemeente niet zitten wachten op een vorm van beoordeling (bv. u gebruikt Ledverlichting en krijgt van ons een plusje erbij) maar eerder gebaat zijn bij inspiratie, motivatie en activiteit.

DOS is o.a. gebaseerd op de volgende inspiratie bronnen:

- **ISO 26000** ISO 26000 is een internationale richtlijn voor MVO: een hulpmiddel voor bedrijven (en andere organisaties) bij de implementatie van MVO.
- **Literatuur** op vlak van duurzaam ondernemen, MVO en groene marketing
- **Goozze** een persoonlijkheidsscan (o.a. afgestemd op ondernemersrollen)
- **Gezond verstand**

DOS is op de dag van de duurzaamheid – 11 november 2010 – in AWZI aan de Harnaschpolder gepresenteerd aan een breed gezelschap bestaande uit vertegenwoordigers van de gemeente, ondernemersverenigingen, Kamer van Koophandel, Syntens, Agentschap NL, Stichting Stimular en Stichting Groen Goud alsmede een aantal betrokken ondernemers.

Vanaf die dag is DOS toegankelijk geweest via de homepage op de website van de gemeente Midden-Delfland. Dit in de periode van 11 november tot en 31 december 2010. Verder zijn alle ondernemers in de gemeente via een mailingbestand van de Kamer van Koophandel 3 keer benaderd om aan DOS mee te doen. Bij 20% van de geadresseerden bleek het e-mailadres niet meer in gebruik te zijn.

DOS is uitgevoerd via SurveyMonkey, een “gratis” web systeem om onderzoeken uit te voeren via internet.

Uiteindelijk hebben van de bereikte 750 ondernemers ongeveer 175 ondernemers DOS ingevuld. Een klein percentage van de ondernemers heeft DOS twee keer ingevuld; meerdere personen in een bedrijf hebben DOS gedaan. Dit maakt dat ongeveer 20% van alle ondernemers in Midden-Delfland daadwerkelijk heeft meegewerkt aan dit initiatief.

De uitkomsten uit DOS zijn dus niet representatief voor alle ondernemers in de gemeente, maar geven wel een helder beeld aan wensen, behoeftes en ideeën die leven bij de ondernemers die de moeite hebben genomen om tijd te investeren in een eerste stap naar duurzamer ondernemen. Daarmee is niet

gezegd dat bij de 575 ondernemers die niet hebben meegedaan geen motivatie naar dit onderwerp zou bestaan. Bij navraag bleek dat de benadering per mail bij een fiks aantal ondernemers niet voldoende aanleiding geeft om mee te doen of in actie te komen.

Tijdens de actie zijn verschillende artikelen c.q. reportages rond deze actie en duurzaam ondernemen verschenen in locale media zoals het huis-aan-huisblad de Schakel, het blad Middenin van de gemeente en de WOS.

Methodiek

Alle antwoorden op de vragen van DOS zijn gekopieerd zoals die in SurveyMonkey zijn opgeslagen. Dat geldt ook voor de uitgebreidere antwoorden die mensen konden invullen bij de antwoordmogelijkheid “Anders n.l.” en de open vragen. Naar aanleiding van deze uitslagen zijn de volgende stappen gemaakt:

- **Ordering** De uitslagen zijn bekeken en in volgorde van score geplaatst
- **Conclusies** Uit een groot aantal uitkomsten zijn logische conclusies getrokken
- **Innovatie** Aan de hand van ordering en conclusies zijn ideeën ontwikkeld die kunnen dienen als grond voor te ontwikkelen activiteit.

In dit rapport vindt u vooraan overzicht en aanbevelingen, daarna treft u een overzicht van de uitslagen in vogelvlucht.

Alle namen van personen en bedrijven behorende bij uitspraken gedaan als reactie op een vraag of mogelijkheid tot het maken van opmerkingen zijn in deze versie verwijderd. Intern zijn deze gegevens wel bekend.

Verbetering

Mede door de systematiek van SurveyMonkey was de logica rond het invullen van een aantal vragen voor de gebruikers wat onduidelijk. Met name wanneer mensen op een vraag “nee” geantwoord hadden, gevolgd door een stelling in de volgende vraag “Indien het antwoord op de vorige vraag ja is ...” blijkt het systeem niet echt goed te functioneren. Een en ander kan ook te maken hebben gehad met de invoer van de scan in SurveyMonkey.

Per abuis is een vraag naar het aantal personeelsleden per onderneming niet in de uiteindelijke scan opgenomen. De antwoorden op deze vraag hadden wellicht nog wat meer zicht gegeven op acties en keuzes die ondernemers t.a.v. duurzaam ondernemen maken als zij weinig of veel personeel hebben.

Het aantal vragen zou een volgende keer wellicht iets minder kunnen. Nu zijn in de vragen doelbewust een aantal herhalingen ingebouwd die echter niet de gehoopte bonus aan informatie heeft opgeleverd. De veelheid vragen kan ook demotiverend werken. Dit mede omdat blijkt dat ongeveer 40% van de deelnemers langzamerhand afhaakt gedurende de test.

Vertaling naar beleid

De gemeente heeft haar beleid ter stimulering van duurzaam ondernemen in Midden-Delfland vervat in een betekenisdocument getiteld: De betekenis van duurzaam ondernemen in Midden-Delfland. Hierin wordt het volgende verwoord:

De betekenis ligt in het verlengde van de resultaten van duurzaam ondernemen. Voor Midden-Delfland is dit:

- Kansen voor ondernemen zonder aan ruimtelijke kwaliteit in te boeten;
- De Gebiedsvisie 2025 en Vitale Dorpen zijn realiseerbaar zonder dat deze als een absolute belemmering worden beschouwd door ondernemers;
- Gemeente en bedrijfsleven staan dicht bij elkaar en kunnen gezamenlijk optrekken;
- Het verhoogt de kwaliteit van leven voor inwoners;
- Duurzaam ondernemen in Midden-Delfland versterkt de bedrijfscontinuïteit van het MKB.

Door Blooming Bizz management zijn de volgende zaken in een eerder stadium gesuggereerd;

- Prijs voor Duurzame Onderneming in Midden-Delfland
- Innovatieprijs voor duurzaam idee/product/dienst in Midden-Delfland – De Gouden Grasspriet
- Mobiliseren innovatiebudget (budget gemeente, subsidies, banken en investeerders)
- Ondernemersportretten (video)
- Ondernemers motiveren (scan, activiteiten - zoals netwerkbijeenkomsten -, budget, brochure, zelfbewustzijn/ondernemersrollen)
- Voorbeeld doet volgen (publiciteit over duurzame ondernemers + producten & diensten in gemeente en aansprekende buiten gemeente)
- Voorbeeld initiatiefgroep (ondernemers helpen ondernemers)
- Voorbeeld gemeente (wat doet zij zelf)

Wie bepaalt de maat? De invullers van de enquête of de niet-meedoeners? Zijn niet-meedoeners geen duurzamer? Zijn meedoeners duurzamer? Kortom er ontstaat in deze scan een beeld waar we vanuit het ideaal mee kunnen doen wat we willen. Wij raden aan de niet-meedoeners te blijven benaderen en het huidige niet geheel opgeschoonde e-mailbestand te blijven gebruiken voor alle acties die hierna worden gestart. Voorbeeld doet volgen!

Ondernemers leven veelal bij de waan van de dag en hebben hun eigen besognes. Steeds duidelijker wordt dat Duurzaam Ondernemen een manier is om klantcontacten te optimaliseren, om imago te versterken, om free publicity te verkrijgen, betrokkenheid medewerkers te vergroten etc. Duurzaam Ondernemen is dus een krachtig organisatie- en marketinginstrument.

Vervolg

Zowel naar aanleiding van de uitkomsten van DOS als in een eerder stadium zijn door BBM en gemeente ideeën geventileerd voor mogelijke acties. Daarbij werd onder meer gedacht een duurzaamheidprijs (De Groene Grasspriet), een duurzaamheidfestival en een duurzaamheidmarkt.

Belangrijkste echter is dat middels DOS mensen breed aangeven dat de gemeente zich sterker moet etaleren als een duurzame gemeente (naast het Cittaslow verhaal).

Nog belangrijker is dat vraag en aanbod rond duurzaam ondernemen bij de invullers van DOS goed vertegenwoordigd zijn. Er zijn ondernemers die iets willen verduurzamen en er zijn ondernemers die (elkaar) willen helpen (inspiratie, samenwerken, ondersteunen) en ondernemers met specifieke kennis op dit vlak. Het zou mooi zijn om vraag en aanbod op het vlak van duurzaamheid in de gemeente te bundelen rond steeds een specifieke hulpvraag.

Een ondernemer wil een product innoveren; wie kan hem daarbij helpen?

Een ondernemer wil papierverbruik verduurzamen; wie kan hem daarbij helpen?

Een ondernemer wil samenwerken rond duurzaamheid; wie sluiten zich aan bij dit initiatief?

Etc.

Onze voorstellen

De volgende actiepunten onder de noemer “Tijd voor duurzaamheid” vragen volgens de samenstellers van dit rapport om de meeste prioriteit op dit moment;

- “1 op 1” contact vanuit de gemeente met de bedrijven die nadrukkelijk een 'hulp' vraag hebben aangegeven in DOS.
- Publicatie van aangepaste versie van het verslag in plaatselijke (en wellicht) landelijke media.
- Het organiseren van workshop(cyclus); “Tijd voor duurzaam ondernemen” i.s.m. partijen.
- Ondernemers helpen ondernemers in Midden-Delfland. Vraag en aanbod rond duurzaam ondernemen in de gemeente op elkaar afstemmen.
- De ondernemers die niet hebben gereageerd van alle acties op de hoogte houden via bestaand e-mailbestand en via partijen. Een nieuwsbrief?
- Overleg ondernemersverenigingen rond duurzaam ondernemen opstarten.
- Terugkoppeling van de ik-verantwoordelijkheid middels doelgerichte acties.
- Losse punten die naar boven uit de hierna volgende uitslagen daar waar mogelijk oppakken.

Breed draagvlak

De activiteiten die na de bekendmaking van de uitslagen van deze scan door de gemeente geïnitieerd zullen worden vragen om een duurzame aanpak in die zin dat deze activiteiten niet alleen door de gemeente gedragen zullen moeten worden maar bovenal door de ondernemers en hun verenigingen, waarbij de eerder genoemde organisaties zoals Groen Goud, Kamer van Koophandel, Syntens, Agentschap NL en Stichting Stimular een organisatorische of organisatorisch ondersteunende rol zouden kunnen krijgen. Een en ander vanuit de gedachte dat het stimuleren van duurzaam ondernemen een zaak is die door de gemeente gestimuleerd dient te worden, maar door de ondernemers zelf opgepakt moet worden. Als aanzet wil de gemeente een aantal activiteiten initiëren zoals een duurzaam ondernemersprijs, een duurzaam ondernemersmanifestatie en/of een nieuwsbrief rond duurzaam ondernemen. De slogan die de Duurzamer Ondernemen Scan begeleidde: Duurzamer Ondernemen; **begint bij jezelf èn doe je samen!** is dan ook leidraad bij dit initiatief van de gemeente. Het is hierbij goed om te vermelden dat alle genoemde organisaties al in een eerder stadium van dit initiatief op de hoogte zijn gebracht en hun medewerking hebben toegezegd.

De gemeente zelf

Voorbeeld doet volgen. De gemeente zal op alle manieren waarop dit maar mogelijk is laten zien waar zij zelf “duurzaam onderneemt”. Denk hierbij aan bijvoorbeeld verduurzamen organisatie als het gaat om energie- en papierverbruik, zonnecollectoren in zonwering nieuwe stadhuis, led-verlichting in gemeente, etc.

De gemeente zal acties en initiatieven rond duurzaam ondernemen daar waar mogelijk initiëren en ondersteunen. De uitvoering moet worden overgelaten aan betrokken organisatie als Stichting Groen Goud, ondernemersverenigingen, Kamer van Koophandel, Syntens, Agentschap NL en Stichting Stimular. Bovenal moeten de ondernemers betrokken worden bij de uitvoering.

Een aantal directe vragen van ondernemers aan gemeente die in DOS zijn gesteld moeten op korte termijn door de gemeente worden opgepakt en snel tot een goede oplossing voor alle partijen worden gebracht.

Tijd voor duurzaamheid

Onder de noemer of titel “Tijd voor duurzaamheid” of “Tijd voor duurzaam ondernemen” kan de gemeente Midden-Delfland bij wijze van startsein voor te organiseren activiteiten rond het stimuleren van duurzamer ondernemen een manifestatie van een dag(deel) organiseren waarin alle in dit kader genoemde organisaties (maar ook banken, fondsen, landelijke duurzaamheidsorganisaties, zuster Cittaslow gemeentes, Europese subsidieverstrekkers etc.) samenkomen met ondernemers uit deze gemeente.

Gedacht wordt hierbij om op een unieke plek zo optimaal mogelijk wordt gebruikt om alle “stakeholders” in deze met elkaar in contact te brengen om op deze manier vraag, aanbod, financiering en ondersteuning/begeleiding als het gaat om wensen voor het verduurzamen van organisatie, product, dienst, bedrijf etc. op elkaar af te stemmen.

Feitelijke organisatie: Gemeente & Blooming Bizz Management i.s.m. Ondernemersverenigingen, Groen Goud + Op Hodenpijl

Participatie: Kamer van Koophandel, Syntens, Agentschap NL en Stichting Stimular

Medewerking zou kunnen komen van: banken, fondsen, landelijke duurzaamheidsorganisaties, zuster CittaSlow gemeentes, Europese subsidieverstrekkers en Midden-Delfland vereniging, CittaSlow.

- Speakerscorner voor aanbod van duurzame producten en diensten waar collega-ondernemers iets mee kunnen.
- Duurzaamheidswensen van ondernemers worden geveild aan collega-ondernemers en andere stakeholders om te komen tot werkbare teams die die wensen gaan realiseren. Via DOS hebben ongeveer 65 ondernemers aangegeven wat ze al eerste zouden willen verduurzamen. Deze ondernemers worden uitgenodigd om hieraan mee te doen.
- Gebaseerd op Dragons Den presenteren ondernemers nieuwe innovatieve producten waar “investeerders” (geld, kennis, ondersteuning) op kunnen bieden.
- Een workshop rond “Tijd voor duurzaamheid” ofwel hoe maak je van tijd kwaliteit en hoe creëer je tijd om te besteden aan je duurzame wensen als ondernemer.
- En/of bijvoorbeeld een workshop en een boekje rond 49 staaltjes van duurzaam ondernemen/49 kansen voor het verbeteren van uw concurrentiepositie door duurzaamheid via Syntens.
- Presentatie van de eerste nieuwsbrief rond duurzaam ondernemen in de gemeente met ruimte voor vraag en aanbod (van wens, product en dienst)
- Het aanbieden van de Gouden Grasspriet aan ...
- Het bekend maken van een speciaal budget van de gemeente om DO te stimuleren.
- Duurzaam eten in en uit de Herdershof

Bovenstaande is een schets en bedoeld als aanzet voor een organiserende groep/organisatie/instelling.

Kruimels

De verdeling van de deelnemers over de drie dorpskernen is als volgt:

- **Schipluiden**   **45**
- **Den Hoorn**   **46**
- **Maasland**   **71**

De uitslagen in vogelvlucht

Algemeen

- De deelnemers aan DOS (175) hebben voor 55% een eenmanszaak, de resterende 45% hebben een BV, een VOF, een Maatschap of een andere vorm.

Begripsvorming

- De invulling van het begrip duurzaam is bij de deelnemers aan DOS breed (van milieubewust tot cradle2cradle) maar de begrippen milieubewust of milieuvriendelijk, energiezuinig en maatschappelijk verantwoord ondernemen worden het vaakst genoemd.
- De deelnemers aan DOS associëren duurzaam ondernemen voor 35% met innoveren, voor 16% met managen en voor 49% met beide begrippen.
- De deelnemers aan DOS vinden People, Planet en Profit de beste volgorde qua belangrijkheid. De zorg voor mensen staat dus op de eerste plaats gevolgd door zorg voor de planeet en pas daarna de zorg voor winst (in de breedste zin van het woord).
- Wat duurzaam ondernemen voor de ondernemers betekent wordt zeer divers aangegeven. De meest voorkomende begrippen in volgorde van het aantal keren dat deze direct of indirect worden benoemd zijn verantwoordelijkheid , milieu, bewust, oog voor de toekomst, 3p's en respect.

Nieuws over duurzaam ondernemen

- Deelnemers aan DOS lezen, zien en/of horen regelmatig nieuws over duurzaamheid en duurzaam ondernemen.
- Het meeste nieuws vernemen ze via tijdschriften en kranten, internet en radio & televisie.
- Ze laten dit nieuws voor een groot deel op zich afkomen. 40% zoekt actief naar informatie over duurzaam ondernemen.
- Ze willen graag op de hoogte gehouden worden van ontwikkelingen rond duurzaam ondernemen in Midden-Delfland.
- Ondernemers willen hierover het liefst door de gemeente op de hoogte gehouden worden.

- Het liefste middels een nieuwsbrief en/of netwerkbijeenkomsten.

Duurzaamste bedrijven

- PRIVA wordt door de ondernemers het vaakst genoemd als gekende duurzame onderneming in Nederland.
- Op Hodenpijl en Druivenkwekerij Nieuw Tuinzigt worden het vaakst genoemd als gekende duurzame onderneming(en) in Midden-Delfland.

Hoe zien de ondernemers zichzelf qua duurzaamheid

- Het aantal duurzame producten en diensten van ondernemers uit Midden-Delfland is aanzienlijk. Voorbeelden zie uitslagen 18.
- 25% van de producten en diensten zijn streekgebonden.
- 60% van de deelnemers geeft zichzelf een 7 tot een 8 als het gaat om duurzaam ondernemen (productie en gebruikswaarde) 30% scoort lager en 10% hoger.
- De deelnemers aan DOS vinden zichzelf op het vlak van Ik als ondernemer, Zaken doen en Maatschappij het meest duurzaam ondernemen. Op het vlak van Milieu en Personeel minder en op Productie en Logistiek het minst. Hierbij moet worden aangegeven dat er veel ondernemers hebben deelgenomen waarbij productie en logistiek minder speelt. Verder is duidelijk dat de minder harde vlakken het hoogst scoren. Zo gauw er echt iets gedaan moet worden (investeren, innoveren, implementeren) wordt het alras moeilijker om duurzaam te ondernemen.
- Begrippen die op deze vlakken het meest aanspreken zijn:

Voorkeur 1: Eerlijk, Klanttevredenheid, respect, Oog voor omgeving, Betrokkenheid, Efficiency en Kennis

Voorkeur 2: Inspiratie, Eerlijkheid, Betrokkenheid, Energiebesparing, Openheid, Innovatie en Communicatie

Wat de ondernemers willen

- De deelnemers aan DOS willen meer duurzamer ondernemen op de vlakken Milieu, Ik als ondernemer en Productie & Logistiek.
- Om op die vlakken meer duurzaam te kunnen ondernemen hebben de deelnemers aan DOS de volgende zaken het meest nodig: Inspiratie, geld en Tijd.
- Ze worden in hun ogen het meest gestimuleerd om (nog) duurzamer te ondernemen door een nieuwsbrief, meer informatie en netwerkbijeenkomsten rond dit thema.
- Ze willen vooral tijd en menskracht investeren in duurzamer ondernemen. (Dat staat haaks op het gegeven dat ze een gebrek aan tijd hebben om het te kunnen doen)

- Bij ondernemers bestaat een grote overtuiging dat duurzaamheid winst oplevert zoals extra publiciteit, meer geld en een netwerk voor innovatie.

Behoefte aan activiteiten

- De helft van de ondernemers wil meedoen aan een workshop rond duurzaam ondernemen.
- De meeste willen dit in de vorm van een workshop, praktijkbijeenkomst of een lezing.

Passie en behoeften

- Wat de deelnemers het leukste vinden (hun passie) binnen hun onderneming is in die volgorde klanten helpen, concepten ontwikkelen en organiseren.
- Van de deelnemers heeft 65% op alle genoemde vlakken wel eens nagedacht hoe dit duurzamer zou kunnen.
- Van de deelnemers wil 50% ondersteund worden bij het realiseren hiervan.
- Inspiratie en advies vinden ze de belangrijkste vormen van ondersteuning die ze wensen.
- Er zijn 65 ondernemers die aangeven wat ze als eerste zouden willen verduurzamen in hun onderneming. Voorbeelden zie uitslagen 36.
- Ze voelen zich hierin het meest belemmert door een gebrek aan inspiratie, geld en tijd.

Rol gemeente

- Volgens de ondernemers zou de gemeente hierin een rol kunnen spelen als het gaat om communicatie en aanboren subsidiebronnen. Verder is er behoefte aan bijstellen regelgeving, financiering en procesbegeleiding.

Overigen

- Ondernemers zien zichzelf in de toekomst een flink aantal duurzame producten en diensten leveren. Voorbeelden zie uitslagen 40.
- Van de ondernemers vindt 42% dat de gemeente Midden-Delfland zich zou moeten etaleren als duurzame gemeente. Ondernemers hebben een flink aantal ideeën om duurzamer ondernemen te stimuleren in Midden-Delfland. Voorbeelden zie uitslagen 41.
- De ondernemers in Midden-Delfland die hebben deelgenomen aan DOS zien zichzelf eerder als Avonturier (30%) en Onderhandelaar (30%) dan als Bouwer (24%) en Manager (16%). Ze hebben meer met de kwaliteiten pionieren, leiderschap, doelgericht en motiveren (Avonturier) en samenwerken, dienstbaar, begeleiden en flexibel (Onderhandelaar) dan met uitvoeren, verantwoordelijk, steunen, precies (Bouwer) of analyseren, organiseren,

adviseren en overzicht (Manager). Hierin schuilt wellicht het beeld dat ondernemers in Midden-Delfland eerder doeners zijn dan praters en dat ze bovenal het helpen van klanten het leukste vinden van hun werk.

Opmerkingen

- De bij vraag 23 aangegeven **begrippen** die het hoogst scoren kunnen gemeente en organiserende clubs bij vervolgactiviteiten gebruiken om aandacht te trekken. Dat geldt ook voor de meest gekozen begrippen bij vraag 6. Gebruik andere begrippen (medium en laag) alleen in stukken of concrete acties als uitleg.
- Ondernemers worden het meest geïnformeerd over duurzaamheid via **tijdschriften/kranten, internet, radio en televisie** (WOS, Omroep West) en collega ondernemers (die het vuur doorgeven). Andere middelen zitten niet automatisch in het (denk)systeem. Het zoeken naar info over duurzaamheid is redelijk passief. Als ze het tegenkomen OK, zo niet dan is er weinig initiatief. Een regelmatige **nieuwsbrief** met ontwikkelingen in de gemeente lijkt het meest bestaande behoeftes te bevredigen. Een andere mogelijkheid is een aparte website of pagina via bestaande website van de gemeente of een organisatie. Opvallend is dat een groot aantal mensen via de Gemeente geïnformeerd wil worden en daarna door de Kamer van Koophandel.
- Bij de invullers van de scan zit een groep **mensen met opvallend enthousiaste reacties** naar dit initiatief. De namen zijn bekend bij BBM en gemeente. Wellicht een idee om deze mensen in een vroeg stadium te betrekken bij te ontwikkelen initiatieven zoals hiervoor aangegeven.
- Een greep uit **(duurzame) producten en diensten binnen de gemeente** zijn: zonne energie, eerlijke streekproducten, natuurgeneeskundige behandeling ter bevordering van (lichaam)bewustzijn en balans, leveren van pv-cellen, zonneboilers, warmtepompen, energie prestatieadvies, lezingen met proeverijen over de eetgewoontes van vroeger, rust, melk, druiven, renovatie (isolatieglas vervangen), GPS tochten, stralingsarme producten, muziek composities, Honing en producten waarin honing is verwerkt, onderhoudsarme producten t.b.v. de bouw, energie zuinige verlichting, energiezuinige producten, advies op het gebied van MVO, EPDM dakbedekking, gezelligheid, jams en sappen, warmteopslag tanks, wandelingen, duurzaam advies, gezond bouwen, bv. strobouw, steenwol als groeimedium, gerecyclede producten, installeren van energiezuinige producten, gevoelens van angst, boosheid en verdriet verdwijnen, onderzoek naar woon- en werkplekken in het kader van gezondheid en welzijn, bedrijfstrainingen, advies op het gebied van afval en recycling, gespecialiseerd milieuadvies in ontwikkelingslanden, informatie over gedrag van de bijen, hommels en wespen, korte overnachtingsmogelijkheid, advies inzake bouwen, materialen en hun toepassing, ontspanning en rust gevoel, advies over branding en corporate image, theater als middel voor training en discussie, Fair Trade producten, advies over duurzaam bouwen, communicatie advies, streekmarkt Tuin van de Randstad, hulp bij maken van ondernemingsplan, cursussen en workshops met betrekking tot afval en recycling, om efficiënter en papierarm te werken zie www.overgaag-advies.com, het gevoel dat je niet in het probleem zit, maar er vanaf een afstand naar kan kijken, advies over inzet social media en online diensten, Natuurlijke producten
- Mensen geven bij vraag 24 aan dat ze op alle vlakken willen verduurzamen. Milieu is zoals eerder bleek (vraag 6) de belangrijkste associatie met écht verduurzamen. Ik als ondernemer gaat natuurlijk over bewustwording op dit vlak. Productie en logistiek is een wens maar is een stuk lastiger realiseerbaar. Ook in de latere vragen hebben de antwoorden rond verduurzamen veel met milieu, energie, recyclen etc. te maken. Verder moet je natuurlijk constateren dat er nogal wat eenmanszaken op bijvoorbeeld het vlak van vormgeving, communicatie en tekst DOS hebben gemaakt. Deze mensen hebben oppervlakkig gezien nagenoeg niets van doen met productie en logistiek. Er zijn natuurlijk wel keuzes te maken rond soort computer, drukkerij, papiergebruik etc.
- Is er iets te doen met de groep vormgevers, tektschrijvers etc.? Zij kunnen in op te richten netwerkgroepen een aparte rol innemen!

- Sommige begrippen scoren wellicht ook laag omdat mensen niet goed weten hoe ze bijvoorbeeld Personeelsbeleid kunnen verduurzamen. Belangrijkste hierin is natuurlijk de realisatie dat iedere eenheid (team, afdeling, bedrijf, dorpskern, gemeente, provincie, land etc.) als uitgangspunt een geheel vormt en daarmee onderdeel van het volgende geheel en als zodanig niet afgescheiden is. Het is juist de afscheiding die zorgt voor niet duurzaam ondernemen.
- **Per onderwerp** zoals aangegeven in de scan om te verduurzamen moet worden gekeken wat gewenst is. Bij het ene onderwerp (bijvoorbeeld: ik wil mijn product verduurzamen) is een werkgroep met een deskundige beter, voor het andere onderwerp (bijvoorbeeld: ik kom tijd tekort) wellicht een lezing of workshop van een deskundige en voor het andere onderwerp (bijvoorbeeld: energie en printen) juist een “zelfhulp”groep.
- Inspiratie is de belangrijkste leidraad in alle acties die we kunnen gaan initiëren. Wat betreft geld is het misschien een idee om al dan niet via de gemeente de ondernemers te informeren over **subsidiemogelijkheden en fondsen**. Wellicht kunnen clubs als kamer van Koophandel en Syntens hierin voorzien. Een heldere folder, informatie via een website etc. Een ander idee is misschien om bij de gemeente een makkelijker toegankelijk potje te scheppen waar ondernemers zonder veel bureaucratische rompslomp toegang tot kunnen hebben binnen bepaalde restricties.
- Op verschillende plaatsen in DOS wordt **TIJD** als zeer belangrijke factor genoemd die nodig is om te verduurzamen. Dus feitelijk wordt aangegeven dat tijd in een fiks aantal gevallen de drempel is. Het is wellicht dus een eerste stap om ondernemers te leren hoe ze tijd vrij kunnen maken om hun onderneming te verduurzamen. Als een dergelijke actie (workshop: Tijd(winst) voor duurzaam ondernemen + voorlichting) succes heeft vang je twee vliegen in één klap. Tijd wordt duurzamer én duurzamer besteed. Hier zit zeker een ingang maar het staat of valt met het nudge-gehalte en/of hoe dit wordt verkocht aan de ondernemers.
- Wat is uw grootste passie binnen uw onderneming? **Klanten helpen** scoort het hoogst. Dat is een mooi uitgangspunt in de nudge van nieuwe activiteiten. **Verduurzamen doe je voor je klanten**. Concepten ontwikkelen en organiseren komt op de tweede plaats.
- Het eerste dat mensen zouden willen verduurzamen is op twee manieren te bekijken. Enerzijds kiezen ze voor de meest in het (hun) oog springende onderwerp – zoals milieu en energie en anderzijds kiezen ze veelal voor een pragmatische invalshoek in hun eigen bedrijf.